

Paide Gümnaasium ja tema juured

Rainer Eidemiller, Ühendus Weissenstein, 2014

Kui me 2014. aastal tähistame Paide Gümnaasiumi 105. sünnipäeva, siis on asi ilmselt üsnagi kokkuleppeline. Kooli puhul saaks ju algust teha erinevatest punktidest. Kui vaadata praeguse hoone valmimise aega (1963), siis saaksime 51 aastat. Kui lähemale kaugele, et otsida millal esmakordselt kasutati täpselt sama nimevormi (Paide Gümnaasium 1937-1940), siis 77 aastat. Gümnaasium kui kool, kus ühiselt saavad keskkaridust nii poisid kui tüdrukud, asutati aga 90 aastat tagasi kui 1924. aastal ühendati seni eraldi tegutsenud tütarlaste ja poeglaste gümnaasiumid üheks Ühisgümnaasiumiks. Meie 105-aastast sünnipäeva on aga arvestatud ajast, mil 1909. aastal nimetati esmakordselt Järvamaal üks kool gümnaasiumiks ning selleks oli senine Paide tütarlaste kool. Ent too tütarlaste kool oli jõudnud selleks ajaks olla juba auväärse ajalooaga, sest ta loodi juba 1818. aasta 11. veebruaril ehk siis üle 196 aasta tagasi.

Posti 12 koolimaja, Ain Türneri klaasnegatiivide kogust, digiteerinud Rene Viljat

Paide 1698. aastal (Ajalooarhiiv, Ühendus Weissenstein)

elamuid nagu neid tänini Tallinna vanalinnas võib näha. Rootsi kuningas Johan III 1588 Paide linnaprivileegide kinnituskirjas on nimetatud, et Paides on elementaarkool. Et üles märkida Liivi sõja hävitustööd Paides, koostati 1591. aastal linna üle võtnud rootsi valitsuse poolt üks protokoll, milles on muuhulgas märgitud, et linnas on olnud lausa kaks koolimaja. Kus täpselt – seda ei oska kahjuks öelda. Koolmeistreid on siin nimetatud kuni 1600. aastani.

Tegelikult on Paide koolide ajalugu väga kirju. Vahel jääb mulje nagu oleks ära kasutatud pea kõik mõeldavad koolide nimevormid ja pea kõik võimalikud koolimajaks sobivad hooned linnas. Professionaalsed ajaloolased täiendaksid kindlasti seda ülevaadet oluliselt, ent Paide I Keskkooli vilistlasena ja Paide linna elanikuna otsustasin kooli sünnipäeva puhul endale lubada just sellist vaatnurka nagu ta allpool esitletud saab.

Paide koolide arengus on tegelikult palju asju, mille üle võiks täitsa uhke olla. Esmalt juba see, et selles 1291. aastal asutatud linnas on kooliharidust hakatud andma juba hiljemalt aastal 1528, mil lisaks Tartule ja Narvale rajati just Paidesse algkool (toomkoolid tegutsesid edasi Tallinnas, Tartus ja Haapsalus). Linna- ehk ladinakoolid tegutsesid linnakirikute juures, aga allusid raele, kiriklike ainete kõrval õpetati mõnevõrra ka lugemist, kirjutamist ja arvutamist. Keskaegsest Paidest on vähe teada, ent mõnede arvates oli see hansalinnade Tallinna ja Tartu ühendusteele jäänud linn üsna jõukas, nii et siingi leidis linnapildis uhkeid kivist gooti

Sõdadest laastatud Paides, mis nüüd Rootsi võimu alla jäi, jätkati koolihariduse andmist ka hiljem. Kuigi Forseliuse Seltsi andmetel algas Paides õppetöö 1693. aastal, siis üks 19. sajandi Paide

kreisikooli inspektor (Johann Heinrich Tegeler) kirjutas 1858. aastal, et rootsiaegses Paides tegutses kool ka aastatel 1627-1641. Tolle aja dokumentidest nähtub, et 1641. aastal manitseti paidelasi oma kooli korralikult ülal pidama. Kuni 1656. aastani oli Paides koolmeistriks Laurentius, kes läks Tallinna, Oleviste kiriku köstriks. 1693. aasta teateil on Paide linnakool heal tasemel ning seal võisid käia ka talupoegade lapsed. 1698. aastal koostatud samuti Paide kruntide ja hoonete kohta protokoll, milles on märgitud et nn lossialevikus (see oli praegusest Kitsa tn joonest põhja poole jääv osa linnast) asus koolimaja hoone, arvata võib et kas kusagil praeguste Tallinna tn 11 kuni 33 hoonete kohal või siis hoopis pastoraadi lähedal (praegune Lai 1).

Sealt edasi muutub pilt Paide linna koolide eri nimedest ja asukohtadest üsna kirjuks. Kui aga lähtuda sellest, et mis on olnud üsna järjepidevateks Paide gümnaasiumihariduse juurteks, siis peaks hakkama jälgima kaht liini – nii tütarlaste kui poeglaste koolihariduse arenemist Paide linnas.

Võib-olla pisut üllatavalt on seejuures kuidagi juhtunud sedasi, et just naispoole osatähtsus on selles arengus olnud palju silmatorkavam. Aga alustame teisest otsast, sellest mis on olnud üldiselt rohkem teada.

Paremal Pärnu tn äärne vaestemaja 1907. aastal
(foto: Tiit Kruusmann)

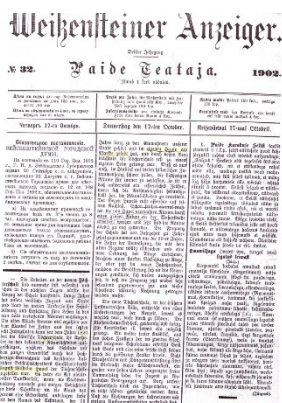
Praeguse Paide Gümnaasiumi juurde rajatud spordihalli kõrval asub üks mälestuskivi. See on pühendatud kunagisele Paide pastorile, Carl Gotthard Hammebeckile, kes asutas 1835. aastal Paidesse esimese eestikeelse kooli. Kivi on pandud sellele asukohale põhjusel, et seal asus tol ajal linna vaestemaja¹ ning kool asutati just vaestemaja ruumidesse. Kooli pidaski üleval vaestemaja juhatus ning kahekursuselises koolis käimine oli õpilastele tasuta, õpetati seal usuõpetust, kirjutamist ja rehkendamist.

Kooliõpetajaks oli talupojaseisusest rätsepmeister Georg Magnus Schütze. Koolis õppis 11 poissi ja 28 tüdrukut.

See kool küll suleti 1839. aastal ent 1854. aastal avati ta uuesti, nüüd kihelkonnakooli nimega ning taas ilma õppemaksuta ja eesti soost laste jaoks, õpetajaks oli siis Anton Maltz. Ka see kool suleti 1861. aastal, ent 1865. aastal avati taas sealsamas vaestemajas juba kreisikool, mis nüüd oli küll tasuline aga samuti eesti keeles. Vaestemajast kolis kool mujale 1883. aastal ning 1892. aastal korraldati see ümber Paide linna algkooliks, mis oli nüüd juba linna ülalpidamisel. Tegemist oli tol ajal kaheklassilise linnakooliga poeglastele, mis oli 1912. aastaks muudatud venekeelseks ja nimetati Paide 4-klassiliseks kõrgemaks algkooliks. Just see kool muudeti lõpuks 1918. aastal Paide Poeglaste Reaalgümnaasiumiks. Koolimaja asus reaalgümnaasiumiks muutmise ajal kunagises nn Hoffmanni villas, praeguse aadressiga Tallinna tänav 60. Nii arenes esimesest eestikeelsest nn vaestekoolist ja sellest kasvanud poeglaste koolist üks gümnaasiumihariduse liine Paides. See liin aga ei olnud praeguse Paide Gümnaasiumi peamiseks, vaid pigem kõrvalliiniks.

Nimelt tekkis enne 1835. aasta eestikeelse vaestekooli rajamist Paidesse tütarlastekool, mis lõpuks saigi esimeseks gümnaasiumiks terves Järva maakonnas. Tegelikult on Paides olnud mitmeid erinevaid tütarlastekoole, ent kuni gümnaasiumihariduse andmiseni 20. sajandi alguses kujunes neist peamiseks üks kool.

¹ Ka Paide nn vaestemaja asutamine on seotud Paide jaoks ühe olulise persooniga. Nimelt asutati Paide vaestlastekodu ehk vaestemaja 1833. aastal Järvamaa vaestetoetamise ühenduse juhataja doktor Hermann Hesse eestvedamisel. Asutuse esimeseks juhatajaks (nn isaks ja emaks) said rootsi päritolu Kuusalu köstri poeg Georg Magnus Schütze ja tema õde Helena. 1845. aastal oli vaestemaja majaisaks ka doktor Hesse vend Aleksander Hesse. Doktor Hermann Hesse oli teatavasti Nobeli preemia laureaadi, kirjanik Hermann Hesse vanaisa, ta tegutses Järva maakonna arstina ja elas Paides Pikal tänaval pea kogu oma elu. Tema kunagise hoone kohale pandi kirjanik Hesse lapselapse osalusel 2006. aastal ka mälestustahvel.

20. sajandi alguses ilmus Paide linnas omapärane ajaleht – Paide Teataja. See ilmus korraga kolmes keeles – vene, saksa ja eesti keelsetes veergudes, mille sisu enamasti ei kattunud. Lehe väljaandjaks, toimetajaks ja ka enamuse artiklite autoriks oli tolleaegne Paide linnapea, apteeker Oskar Brasche, kes oli ka üks Järvamaa Muuseumi asutajatest ning suur kohaliku ajaloo huviline.

1902. aasta Paide Teatajas nr 32 ilmus selline väike lugu:
„(Remondi)tööd uues tütarlastekoolis on peaaegu lõpetatud ja juba lähematel päevadel peaks kolimine uude majasse aset leidma. Senistes ruumides oli kool tegev oma kaheksa aastakümnet, alates aastast 1820. Kool sai need ruumid endale tänu ajaloolase August Wilhelm Hupel'i

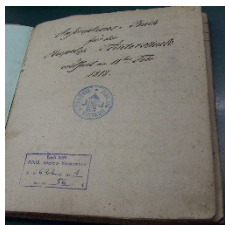
pärandusele. Linnavalitsus võiks panna nüüd sellele majale mälestustahvli Hupelile, tänu kellele ju kool oli need ruumid saanud. Selle ajaloolise seiga tõttu on omamoodi raske neist ruumidest lahkudagi, kuid teisalt on tore, et on tekkinud vajadus suuremate ruumide järele. Senistel ruumidel paistab olevat Hupeli õnnistus. Juba korra on olnud vajadus pärandatud ruume Wasserstrassel (Vee tänaval) suure juurdeehituse abil laiendada ja nüüd on seal jälle kitsaks jäänud. Kooli külastatavus on aastakümneelt kümnele kasvanud, vaid 90-ndate aastate suurte muudatuste ajal, kui üks kord asendus teisega, oli selles osas tagasilööke. Kuid pärast uuendustega harjumist on uuel sajandil kooliskäijate arv jälle suurenenud ja sellele tuli nüüd ka ruumide osas reageerida. Uus tütarlastekool endises Hoffmanni villas vastab kõigile uue aja vajadustele. Klassiruumid on valgusrikkad, ruumikad ja õhurikkad. Ka ventilatsiooni eest on hoolt kantud. Teisel korrusel asuvate kooliruumide kõrgetest akendest on avar vaade välja ja avatud akendest tulvab sisse värske õhk. Tänavalärm ja "vätiste" lõhnad seal ei sega. Suur "ringiturnimise" plats kutsub noori kehalisele tegevusele.“

Nõnda selgub, et Paides oli alates 1820. aastast tegutsenud järjepidevalt kuni 1902. aastani tütarlastekool. Selle kooli oli asutanud omaaegne tuntud baltisaksa ajaloolane ja kirjamees August Wilhem Hupel ning kinkinud kooli tarbeks omaenda maja, millele oli hiljem tehtud Vee tänavale ka juurdeehitus.

Arhiivimaterjalid osundavad selgelt sellele, et jutt on praeguse aadressiga Vee 1 asuvast hoonest. Selle hoone vanem osa on just keskväljaku (omaaegse turuplatsi) äärde jääv ehitis, mis on märgitud juba Paide linnaplaanile 1739. aastast (seega üks esimesi hooneid, mis ehitati üles pärast Põhjasõja aegset laastamist). Hoone Vee tn poolne osa on ehitatud hiljem, väiksemas osas 1848. aastal, suuremas veel millalgi hiljem. Ühelt Paide linna vaatealt 1856. aastast on näha natuke selle turuplatsi ääres olnud hoone nurka. Erinevalt praegusest oli tegu vanemat tüüpi, püstlaudisega ning väikeste, baroksete ruudukujuliste akendega ja poolkelpkatusega hoonega. Aastast 1848 on pärit ka hoone ümberehituse plaan, millest on näha et algselt asus keset maja traditsiooniline suur mantelkorsten ja selle ümber mitu erineva suurusega tuba.

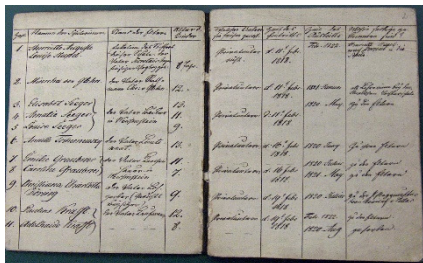

A.W.Hupel oli selle maja ostnud 1805. aastal, mil ta asus oma vanaduspõlves Paidesse elama. Indrek Jürjo on kirjutanud Hupelist väga põhjaliku raamatu “Liivimaa valgustaja August Wilhelm Hupel”. Selle raamatu andmeil avaldas 1816. aastal koostatud testamendis Hupel, et soovib anda oma maja Paide linnale selles tütarlastekooli avamiseks. 11. veebruaril 1818 avati kool pidulikult viie õpilasega,

kelle hulgas oli ka testaatori sugulane Henriette Auguste Louise Hupel².

Tütarlasketoolis käis 1818. aastal 25 ja 1819. aastal juba 44 tüdrukut, kuni aastani 1856 sai seal algharidust 517 tüdrukut. Seal oli palgal üks õpetajanna, Auguste von Glehn (Tallinna raehärra Christian von Glehni abikaasa), kes õpetas lastele lugemist, kirjutamist, arvutamist ja käsitööd; mõni aasta pärast kooli asutamist laiendati õppekava veel paari ainega, nagu maateadus, ajalugu ja vene keel. Õppetöö Paide tütarlasketoolis oli põhjalikum kui tavalistes algkoolides, kuid ei küündinud siiski Eesti- ja Liivimaa suuremate linnade tütarlasketoolide tasemeni.

Et kooli õpilaste andmed on Jürjo poolt avaldatud 1856. aastani, ei tähenda et kool siis suleti. Lihtsalt, Ajalooarhiivis on olemas selle kooli õpilaste register, mis ulatub selle aastani, siis lihtsalt saab see vihik otsa. Paistab, et 1865. aastal liitus kooliga üks

„Tütarlasketooli elementaarkooli“ nime kandev kool, mis tegutses „Hupeli kooliga“ samas majas. Aga see võib ka viidata lihtsalt Hupeli kooli uuele tasemele ja nimele. Igatahes nagu oli näha 1902. aasta Paide Teatajast, tegutses kool selles majas kuni 1902. aastani, mil ruumikitsikuse tõttu koliti „endisse Hoffmanni villasse“, praeguse aadressiga Tallinna tn 60 hoonesse. Kooli oli nimetatud nii „Hupeli tütarlasketooliks“ kui ka 2-klassiliseks II järgu tütarlasketooliks ning alates aastast 1900 kõrgemaks tütarlasketooliks. Brasche ettepanek Hupelile kuuluvale hoonele mälestustahvel panna täitus aga alles aastal 2011, mil 11. veebruaril kinnitati Vee 1 seinale tahvel Hupeli ja tütarlasketooli kohta.

Nagu 1902. aasta Paide Teataja märkis, oli koolil vist tõesti „Hupeli õnnistus“, sest pärast 7 aastat tegutsemist Tallinna tn 60 hoones kasvas just sellest tütarlasketoolist välja kogu Järvamaa esimene gümnaasium. Tolleaegne kooli direktress (alates 1899) oli Leontine Gericke. Juba 1908. aasta juunis oli kooli poolt antud mitmete allkirjadega palvekiri Paide linnavalitsusele, milles paluti kool muuta progümnaasiumiks. Esialgu ei pidanud linnavalitsus vajalikuks Paidesse „kõrgemat kooli“ asutada, ent oktoobriks muudeti siiski meelt. Lõpuks 1909. aasta mais tuli aga kroonuvalitsuselt otsus, et tütarlasketool tööpoolest gümnaasiumiks muudetakse, ent seejuures jääb uus kool kroonuvalitsuse, mitte linnavalitsuse juhtida.

Paide Tütarlasketooli Gümnaasiumi õpilased ja direktress Maria Böstrova aastal 1911 (foto: Järvamaa Muuseum)

Nii muudetigi 1. septembril 1909. aastal senine tütarlasketool Paide Tütarlasketooli Gümnaasiumiks ning esimene gümnaasium Järvamaal oligi sündinud. Paide Gümnaasiumi 105-aastane sünnipäev on seega seotud Hupeli asutatud tütarlasketooli ning selle direktressidega.

Uus gümnaasium tegutses esimesel aastal Tallinna tn 60 asuvas, endises Hoffmanni villas. Uueks direktressiks sai venelanna Maria Böstrova, keda on kirjeldatud kui jõulist, uhket, mitte kunagi naeratavat, pikka kleiti ja boad kandvat daami, kes tihti oli

kõigi teistega tülis. Kooli õppekeel oli vene keel, eesti keeles rääkimine oli rangelt keelatud. Esimesel aastal alustati ettevalmistusklasside ja I-IV põhiklassiga, igal aastal lisandus kõrgem klass, nii et alles 1913. aastal sai gümnaasium täiesti komplekteeritud, sest alles siis lõpetas gümnaasiumi esimene lend. Ent selleks ajaks oli kool jõudnud kolida juba uutesse ruumidesse. Koolivormiks oli pruun kleit

² Siin tuleb õiendada ära ka üks aeg-ajalt sisse lipsav eksitav märkus, et 1818 asus kool „rendipinnal“. Tegelikult asus kool ikka sellesamas Hupeli majas, ent kuni Hupeli surmani 1819. aastal kool rentis temalt hoonet, alles pärast Hupeli surma sai kool pärimise teel hoone omanikuks. Teine ekslik märge on tihtipeale see nagu oleks kool 1848. aastal kolinud uude majja. Nagu näitab aga 1902. aasta Paide Teataja, siis asuti siiski kogu aeg samas majas ning 1848. aasta ehitusdokumendid näitavad, et tegemist oli lihtsalt Vee 1 hoonele tehtud juurdeehitustega, samuti tehti majal muid ümberehitusi.

valge krae ja musta põllega, pidulikel päevadel valge põllega. Väljas kanti sinist villasest lõngast heegeldatud mütsi, mille eest oli suur metallist märk venekeelsete tähtedega VŽG³.

Juba 1908. aastal oli teatavasti alustatud kahe uue koolimaja ehitamisega – ühest pidi tulema Pärnu tänavale saksa kool (praegune Järvamaa Haigla). Teisest, praegusest Posti 12 koolimajast pidi aga tegelikult saama koolimaja hoopis poeglaste linnakooli jaoks. Selle maja nurgakivi pandi paika 1909 mais, vundamenti pandi just poeglaste linnakooli puudutavad dokumendid ja linnakooli poisid osalesid ka hoonele nurgakivi panemisel. Ent Eestimaa kuberner Izmail Korostovets otsustas koolimaja kinkida hoopis vastasutatud Tütarlaste Gümnaasiumile, mille direktoriks oli tema sugulane Maria Böstrova. See vahetus tekitas Paides suurt pahameelt aga protestid jäid tagajärjetuiks. Nii alustas 1910. aasta sügisel uues, 24 000 rubla maksma läinud koolimajas õppetööd Tütarlaste Gümnaasium ning Tallinna 60 majja kolis varasemast asukohast (Tallinna 6) sisse poeglaste linnakool, millest edaspidi arenes Poeglaste Realgümnaasium.

Muidugi oli Paides teisigi koole. Pärnu tänaval alustas tegevust Saksa kool, Pikal tänaval (õigeusu pastoraadis praeguse aadressiga Pikk 18) õigeusu algkool, praeguse aadressiga Pärnu 59 majas luteriusu kirikukool, linnakool praeguse aadressiga Lai 6 majas. Kõik need koolid koondusid hiljem üheks, nõukogude ajal liideti neist välja kasvanud 7-klassiline nn mittetäielik keskkool Paide Keskkooliga.

Aga Posti 12 koolimajas tegutses gümnaasium kuni 1917. aastani, mil Vene revolutsiooni tõttu kool koos õpetajatega evakueeriti Venemaale. Kohe jätkas küll endiselt venekeelne gümnaasium uute õpetajatega, ent 1918. aastal avati uus, nüüd juba eestikeelse õppekeelega Paide eesti naisgümnaasium. Saksa okupatsioonivõimud sallisid seda sügiseni, mil kästi eestikeelse gümnaasiumi asemel avada saksakeelne lütseum. Suurem osa õpetajaid vallandati ja u 80% õpilastest lahkus ning õppis protestiks edasi mitteametlikes ringides ja eesti keeles. Kuid novembris sakslased lahkusid ja detsembris avati eestikeelne kool uuesti. 1919/1920 õppeaastal nimetati kool Paide Naisrealgümnaasiumiks.

Paide Tütarlaste Gümnaasiumi õpilased 1919. aastal (foto: Järvamaa Muuseum)

Järgmine ümberkorraldus toimus 1924. aastal, mil kaks gümnaasiumi ühendati. Selleks ajaks oli 1918. aastal asutatud poeglaste realgümnaasium kasvanud samuti täiemahuliseks gümnaasiumiks. Kahe ühendatud kooli nimeks sai Järva Maakonna Paide Ühisgümnaasium. Sellest aastast toimub Paide Gümnaasiumi lendude arvestus. Kooli algusaastail oli õpilaste arv 180 piires. Uue ühendatud gümnaasiumi direktoriks oli Anna Mangelson, kes väidetavalt sai sellega Eesti esimeseks naissoost koolidirektoriks. Uue kooli vaimu on kiidetud vabameelseks, loomingulist ja õppevälist tegevust soodustavaks. Juhtkond oli nüüd üks, mõned õpetajad olid juba varem õpetanud mõlemas koolis. Õpilased jagunesid aga kolme maja, Posti 12 senise tütarlaste gümnaasiumi, Tallinna 60 senise poisslaste gümnaasiumi ja Pärnu tänaval asunud kunagise kirikukooli (praegune Pärnu 59) hoone vahel.

Kahe kooli ühendamist on emotsionaalselt kirjeldanud Ühisgümnaasiumi 1925. aasta lõpetanu Richard Viidalepp. Kevadel korraldati kahe kooli õpilaste ühine rohelusse minek, ühtses kolonnis, koos orkestriga marsiti Reopalu metsa. Kolonni järel sõitis voorimees limonaadikastide ja saiakestega. Mängiti, lauldi koori- ja rahvalikke laule. Ühiselt tuldi ka linna tagasi, pikas reas tuldi mööda Pärnu tänavat, orkester ja tütarlapsed ees, poisid taga. Viimast korda sammuti koos kui erinevate koolide õpilased.

³ Veiššensteinskaja Ženskaja Gimnazija.

Eesti Vabariigi päevil korraldati ümber ka Paide algkoolide tegevust. Kuna praegune kohtumaja Tallinna ja Laia tn nurgal (tol ajal Riigipanga hoone ja kasarmu) otsustati koolimajaks ümber ehitada (tehti juurdeehitus Laia tn osasse), siis osa klasse jäid Lai 6 hoonesse, osa aga paigutati ajutiselt praegusesse Vee tn 1 majja, ehk samasse majja, kust oli kunagi saanud alguse Hupeli Paide tütarlastekool. Nii palju siis jällegi ka muu koolikorralduse erinevatest seostest gümnaasiumi ajalooga.

1930-tel toimus Eesti Vabariigis haridusreform, mis tõi kaasa koolide ümbernimetamise. Nii oli vahepeal senise ühisgümnaasiumi nimeks Paide Keskkool (1934-1937) ja siis jälle Paide Gümnaasium (1937-1940).

Seejärel tuli sõda ja võimude vahetumine. Nõukogude võim nimetas 1940-1941 kooli jälle Paide Keskkooliks ja Saksa võimud aastatel 1941-1944 Paide Gümnaasiumiks. Sõda tabas mitmeid Paide koolihooneidki, sh 1941 augustis Posti 12 maja. Lennukipomm tungis läbi maja katuse ja teise korruse saali allkorruse fuajeesse. Õnneks pomm ei lõhkenud, ent valves olnud kehalise kasvatuse õpetaja Henriette Laisaar sai vigastada ja üks hoones olnud meesterahvas surma. Kuna hoone oli saanud siiski tugevalt kannatada (ilmselt siis hävisid ka koolimaja katusel olnud kaks suurt valget gloobust), pidi osa gümnaasiumi klasse töötama praeguse aadressiga Pärnu 59 majas, osa lausa Pikal tänaval asuvas eramajas. Progümnaasiumi õpilased pidid õppima koguni Pärnu tänava metodisti palvemaja ruumides, nii käärkambris kui palvesaalis. 1944-45 koliti aga tasapisi Posti 12 majja tagasi. Nõukogude võimuga tuli ka veelkordne kooli ümbernimetus, 1944 sai kooli nimeks, nüüd juba pikemaks ajaks, Paide Keskkool.

**Pommitabamuse saanud Posti 12 koolimaja 10. augustil 1942 (foto: Järvamaa Muuseum)*

Senine Paide 7-klassiline kool (tegutses Tallinna tn 18 koolihoones) liideti Paide Keskkooliga üheks kooliks 1955. aastal.

Kool kasvas ja oli selge, et vaja on uut maja. Aiavilja tänava praeguse koolimaja nurgakivi pandi 3. detsembril 1961. Vundamenti asetatud metalltorusse oli pandud koopiad kooli dokumentidest, rublane metallraha ja sama päeva „Võitlev Sõna“. Kooli ehitas Paide MEK 2 aastat, abiks olid ka õpetajad, õpilased ja lapsevanemad.

Paide Keskkooli uue koolimaja avamine 1963. aastal. Võtmega on direktor Elizavet Pokk, istujate keskel täitevkomitee esimees Erich Elevant

1. septembril 1963 marssis 1072 liikmeline õpilaspere koolimaja ette, kus pidulikult aktusel anti direktor Elizaveta Pokile üle maja sümboolne võti. Paide Rajooni Täitevkomitee esimees sm Elevant löikas läbi lindi ning uus maja oligi kasutusse võetud. Koolimaja koos võimlaga läks riigile maksma 335 730 rubla.

Paide Keskkoolist eraldus 1969. aastal Paide II Keskkool ja 1977. aastal Paide III Keskkool.

Alates 1964. aastast tegutses Posti 12 majas Paide Pioneeride Maja, mis nimetati 1989. aastal Koolinoorte Huvikeskuseks. Kuni 2001. aastani asus majas linna raamatukogu. Sellest ajast alates seisab maja tühjana.

Posti 12 hoone on Paide jaoks kahtlemata oluline. Tegu on kindlasti ühe ilusama vanalinnas asuva hoonega. Selle edaspidinegi kasutus just õppeasutusena oleks ilmselt kõige parem. Posti 12 seinal on muide siiani säilinud omamoodi monument koolilõpetajale. Hoone põhjakülje tellistele on alates 1930-test kirjutatud kooliõpilaste nimesid ja daatumeid, mis on otsekui mingi ime läbi tänaseni säilinud ja loetavad. Võib-olla on Paide linnal jälle sarnaselt 1908/1909 aastale aeg mõelda, kas ei oleks vaja uuesti teha samm edasi ja mõelda juba meie aja kontekstis „kõrgema õppeasutuse“ toomise peale Paidesse ning miks mitte just Posti 12 hoonesse?

Ka gümnaasiumite reformimisega pole veel päriselt lõpule jõutud. Riigigümnaasiumi tulek võib gümnaasiumid taas kokku viia. Aeg näitab, kas tegu saab olema täiesti uue kooliga või elab 1909. aastal loodud gümnaasiumi järjepidevus edasi. Igatahes nii nagu Järvamaa gümnaasiumiharidus sai omal ajal alguse just Paides, nii jääb vast ka edaspidi Paide gümnaasiumihariduse keskmeks.

Kokkuvõtteks – Paide Gümnaasiumi ajalugu saab viia tagasi 1924. või 1909. aastasse. Tema eelkäijate, Paide Poeglaste Reaalgümnaasiumi ajalugu ulatub 1835. aastani ja vaestemajani, mille asemel asub praegu gümnaasiumi õpilastegi poolt kasutatav spordihall ja koguni veel kaugemale, 1819. aastasse, mil A.W.Hupeli poolt asutati Paide esimene tütarlastekool praeguses Vee tn 1 majas. Mõlema kooli kaudu on gümnaasiumi ajalugu seotud selliste tuntud nimedega nagu Hupel ja Hesse. Ja vast on olnud oma põhjus ka selles, miks gümnaasiumihariduse tekkimise taga on olnud just tütarlastekool oma direktrissidega ning miks Paide gümnaasiumi jaoks olulistel hetkedel on seda juhtinud just naisdirektorid. Ehk on see omamoodi sümboolseks tagatiseks gümnaasiumi elujõulisusele.

Posti 12 koolimaja seinal asuvaid nimesid:

Allikad:

Paide Teataja ja Võitleva Sõna numbrid (Järvamaa Muuseum)

Järvamaa Muuseumi fond mälestustega Paide koolidest

Ühendus Weissenstein kogutud materjalid

„Paide – Eestimaa süda“ (1991)

Järvamaa koguteos 2, haridus (2009)

Ajalooarhiiv